

مطالعه مقایسه‌ای رویکردهای انتخاباتی: تحلیل گفتمان سرمقاله‌های
جمهوری اسلامی و کیهان درباره دومین مرحله انتخابات مجلس
هشتم (از ۲۵ اسفند ۸۶ تا ۶ اردیبهشت ۸۷)

دکتر حسن بشیر،* حمیدرضا حاتمی**

چکیده

تحلیل گفتمان و مطالعه تطبیقی نوشته‌های انتخاباتی در تبیین رویکردها و دیدگاه‌های طیف‌های مختلف سیاسی در هر کشور حائز اهمیت است. انتخابات مجلس هشتم جمهوری اسلامی ایران به دلیل حضور دو جریان اساسی اصول‌گرا و اصلاح‌طلب، از حساسیت زیادی برخوردار بوده است. در این مقاله تلاش شده است یادداشت‌های روز و سرمقاله‌های روزنامه‌های کیهان و جمهوری اسلامی، به‌عنوان دو روزنامه اصلی طیف اصول‌گرا درباره انتخابات مجلس هشتم، از ۲۵ اسفند ۱۳۸۶ تا ششم اردیبهشت ۱۳۸۷ (مرحله دوم انتخابات) با روش تحلیل گفتمان و مطالعه تطبیقی رویکردهای این دو روزنامه بررسی، تبیین و مقایسه شوند.

تحلیل گفتمان مطالب مربوطه در روزنامه‌های مذکور نشان‌دهنده نوعی از رویکرد «درون‌ساختاری» درباره انتخابات مجلس در روزنامه جمهوری اسلامی و دیدگاه «برون‌ساختاری» فراتر از انتخابات مزبور در روزنامه کیهان است. گرچه این دو رویکرد تفاوت اساسی میان دو روزنامه را نشان می‌دهند، اما در حمایت از جریان اصول‌گرا و استقلال مجلس مشترکند.

واژگان کلیدی: انتخابات، اصلاح‌طلبان، اصول‌گرایان، تحلیل گفتمان، روزنامه جمهوری اسلامی، روزنامه کیهان، مجلس هشتم

مقدمه

طیف‌های سیاسی در ایران کنونی، تشکل‌ها، احزاب و گروه‌های متنوعی را شامل می‌شوند که برخی از آنها به دلیل رویکردهای مشابه، در درون یک جریان قرار می‌گیرند و بویژه در دوره‌های برگزاری انتخابات، به صورت ائتلاف‌های سیاسی ایفای نقش می‌کنند. البته تجربه نشان داده است که با پیروزی یا شکست جریان‌های سیاسی در هر انتخابات، چپش نیروهای درون آنها دستخوش تغییر و تحول می‌شود اما با نگرشی علمی، شاید با قدری تسامح بتوان گفت که همگرایی یا واگرایی در بخش اعظمی از این ائتلاف‌ها، به همان اندازه که از رویکردهای مشابه تشکل‌ها، احزاب و گروه‌های درون یک طیف و نیز اجماع آنها بر سر برخی اصول ناشی می‌شود، از برخی رویکردهای اجرایی و سیاسی متفاوت میان آنها و نیز طیف‌های رقیب و به عبارت دیگر به قرینه، تأثیر می‌گیرد و هویت می‌یابد.

مرحله اول انتخابات هشتمین دوره مجلس شورای اسلامی در ۲۴ اسفند ۱۳۸۶، با طیف اصول‌گرایان رقم خورد اما تعیین سرنوشت ۸۰ کرسی از ۲۹۰ کرسی نمایندگی مجلس در ۵۴ حوزه انتخابی، به برگزاری مرحله دوم انتخابات، در ششم اردیبهشت ۱۳۸۷ موکول شد.

در مرحله نخست انتخابات، راه‌یابی ۱۰ نفر از فهرست ۳۰ نفره جبهه متحد اصول‌گرایان و نیز ۹ نامزد مشترک این طیف با ائتلاف فراگیر اصول‌گرایان به مجلس (در مجموع ۱۹ نفر) نشانه موفقیت جبهه متحد نسبت به ائتلاف فراگیر بود؛ ضمن آنکه به نظر می‌رسد، طیف‌های سیاسی تشکیل‌دهنده جریان اصول‌گرایی، در قالب جبهه متحد اصول‌گرایان و ائتلاف فراگیر اصول‌گرایان که تعدادی از منتقدان سیاست‌های دولت نهم را نیز دربر می‌گرفت، پس از اطمینان یافتن از پیروزی در برابر رقیب اصلی خود یعنی طیف اصلاح‌طلب و نیز اقبال مردم به دیدگاه‌های آنان، قدری با ملاحظه، اما شفاف‌تر در فاصله برگزاری مرحله نخست تا مرحله دوم، مواضع خود را اعلام کردند.

علاوه بر موضع‌گیری‌های مسئولان این دو ائتلاف، بررسی یادداشت‌های روز و سرمقاله‌های دو روزنامه کیهان و جمهوری اسلامی در این مدت نشان می‌دهد کیهان یکی از روزنامه‌هایی است که مجموعه دیدگاه‌های جبهه متحد اصول‌گرایان را منعکس می‌کند اما روزنامه جمهوری اسلامی، به دلیل تعلق خاطر به طیف اصول‌گرایان سستی و با وجود اشتراکات فراوان با این جبهه، تبیین رویکرد طیف سستی را در دستور کار دارد.

باتوجه به اینکه این دو روزنامه از روزنامه‌های فراگیر و مؤثر در میان نیروهای انقلابی و طیف اصول‌گرا هستند و میزان تأثیرگذاری آنها بر فرایندهای سیاسی کشور، بالا است، سرمقاله‌ها و یادداشت‌های روز آنها در این زمینه مورد بررسی قرار گرفت.

اگر بپذیریم که رسانه‌ها بویژه در مقاطع حساس سیاسی و کلان کشور مانند انتخابات، با به‌کارگیری تکنیک‌ها و تاکتیک‌های گوناگون در زمینه اطلاع‌رسانی و تبلیغات، یکی از ابزارهای نیرومند شکل‌دهنده افکار عمومی هستند (فیسک^۱)، ترجمه غربایی، (۱۳۸۶)، بر نقش و اهمیت آنها در تعیین سرنوشت انتخابات گوناگون مهر تأیید خواهیم زد ضمن آنکه با توجه به ضرورت تحلیل درست تحولات طیف‌های سیاسی کشور، مقایسه رویکردهای این دو روزنامه اصول‌گرا و در بعد وسیع‌تر، عمده‌ترین روزنامه‌های متعلق به جریان‌های گوناگون سیاسی، کمک شایانی خواهد کرد.

در این تحقیق از میان سرمقاله‌ها و یادداشت‌های روز مورد بررسی در این مقطع، ۷ سرمقاله از روزنامه جمهوری اسلامی و ۹ یادداشت روز از روزنامه کیهان که به‌طور مستقیم با دور دوم انتخابات ارتباط داشتند، مورد بررسی قرار گرفتند.

تحلیل گفتمان متون انتخاب شده، بیش از سایر روش‌های تحلیل کمی و کیفی می‌تواند به کشف ابعاد معنایی آشکار و پنهان کمک کند، از این‌رو، این شیوه از تحلیل برای بررسی رویکردهای دو روزنامه مزبور انتخاب شده است. با توجه به اینکه در تحلیل گفتمان متون مورد نظر، از شیوه ویژه‌ای در این زمینه استفاده شده است، ضمن تشریح کلی روش تحلیل گفتمان، شیوه مورد نظر نیز مورد توجه قرار خواهد گرفت.

نگاهی به روش تحلیل گفتمان

پژوهشگران در مطالعات ارتباطی، از روش‌های کمی و کیفی تحقیق بهره می‌گیرند. یکی از روش‌های کیفی که مورد توجه متخصصان این رشته قرار گرفته، روش تحلیل گفتمان^۲ است که مفهوم آن از یک طرف، به محصول مادی متجلی در متن و از طرف دیگر، به فرایند ارتباط مرتبط است. به عبارت دیگر، اگر متن، یک محصول مادی و دیداری است، گفتمان یک فرایند ارتباطی و شنیداری است (بشیر، ۱۳۸۵، ص ۸).

1. Fiske

2. discourse analysis

روش تحلیل گفتمان نیز پس از انتشار آثار زلیک هریس^۱، در اواخر دهه ۵۰ و وان دایک^۲، در اوایل دهه ۷۰ به عنوان شیوه‌ای قابل پذیرش در مطالعات ارتباطی و تحلیل پیام‌های رسانه‌ای مطرح شد. این روش که از جمله روش‌های نوین پژوهش در متن‌های ارتباطی است، در شناخت پیام و معنی پیام‌های ارتباطی کاربرد دارد. بسیاری از صاحب‌نظران، ارتباط را جز انتقال معنی از فرستنده به گیرنده نمی‌دانستند (فیسک، ترجمه غبرایی، ۱۳۸۶). اما آنان معنی را نه در درون پیام، که در گیرنده جستجو می‌کردند. برلو^۳ (۱۹۹۰) معتقد بود کلمات فاقد معنی هستند، معنی فقط در انسان‌هاست. بسیاری از زبان‌شناسان نیز به این گفته مالینوسکی^۴ استناد می‌کنند که: معنی در دل کلمات نهفته نیست، بلکه بر اوضاع و احوال اجتماعی، شیوه ادای کلمات، ساختمان جمله، اثر کلمات مجاور بر یکدیگر و ده‌ها عامل دیگر مبتنی است (مالینوسکی، ۱۹۵۷، ص ۳۶). به این ترتیب، معنی در کُنه شرایط اجتماعی قرار دارد که هر پیام با توجه به وضع فرستنده و گیرنده دستخوش دگرگونی می‌شود. از این منظر، معنی‌شناسی، مطالعه معنی به مفهوم مصداقی است که در جهان خارج وجود دارد و مبتنی بر مصداق‌ها به شکل نوعی تصویر در ذهن گوینده است. تحلیل گفتمان نیز به معنی تجزیه و تحلیل کلام، به مطالعه رابطه میان صورت و نقش در ارتباط کلامی می‌پردازد. بنابراین، تجزیه و تحلیل کلام، مطالعه معنی به گونه‌ای است که مورد نظر گوینده می‌باشد؛ زیرا نقش هر جمله در هر متن یا گفتگو برحسب منظور گوینده از تولید آن جمله قابل استنتاج است. تحلیل گفتمان که در فارسی به سخن‌کاوی، تحلیل کلام، تحلیل گفتار یا همان تحلیل گفتمان نیز ترجمه شده است، گرایش مطالعاتی بین‌رشته‌ای است که در اواسط دهه‌های ۶۰ و ۷۰ در پی تحولات معرفتی در علوم اجتماعی و انسانی ظهور کرد (امامی، ۱۳۸۶). در این برهه بود که میل به نظام‌مند کردن فرایند تولید گفتار و نوشتار و بررسی ساختار و کارکرد آن به وجود آمد. گروهی، تحلیل گفتمان را وام‌دار جنبش انتقادی ادبیات، زبان‌شناسی، نشانه‌شناسی، تاویل‌گرایی، تبارشناسی و دیرینه‌شناسی می‌دانند (یحیایی‌ایله‌ای، ۱۳۸۶). در نگاه نخست، شاید

1. Zeilik Harris

2. Van Dick

3. Berlo

4. Malinowsky

تحلیل گفتمان همان تحلیل متن یا نوشتار^۱ یا تحلیل گفتار به نظر آید، اما واقعیت این است که تحلیل گفتمان چیزی بیش از آرای هارولد لاسول^۲ درباره تحلیل فرستنده، تحلیل پیام، تحلیل وسیله و تحلیل گیرنده است (رید^۳ و هارولدس^۴، ترجمه اوحدی، ۱۳۷۸، ص ۷۱). تحلیل گفتمان برای نخستین بار، در سال ۱۹۵۲، در مقاله زبان‌شناس معروف انگلیسی، زلیک هریس به‌کار رفت. هریس، تحلیل گفتمان را نگاهی صورت‌گرایانه به جمله و متن می‌دانست اما دیری نگذشت که بعضی از زبان‌شناسان، این مفهوم را در معناهای متفاوتی به‌کار بردند. به اعتقاد برخی، تحلیل گفتمان، شامل تحلیل ساختار زبان گفتاری، مانند گفتگوها و سخنرانی‌هاست و تحلیل متن، تحلیل ساختار زبان نوشتاری مانند مقاله‌ها، داستان‌ها، گزارش‌ها و امثال آن را شامل می‌شود (بهرام‌پور، ۱۳۷۹، ص ۲). این عده معتقدند تحلیل گفتمان، بیشتر به کارکرد یا ساختار جمله و کشف و توصیف روابط آن می‌پردازد. به عبارت دیگر، تحلیل گفتمان عبارت است از شناخت رابطه جمله‌ها با یکدیگر و نگرستن به کل آن چیزی که نتیجه این روابط است. بر این اساس، در تحلیل گفتمان، برخلاف تحلیل‌های سنتی زبان‌شناسانه، تنها با عناصر نحوی و لغوی تشکیل‌دهنده جمله به عنوان عمده‌ترین مبنای تشریح معنا سروکار نداریم بلکه فراتر از آن، به عوامل بیرون از متن، یعنی بافت موقعیتی^۵، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، ارتباطی و امثال آن می‌پردازیم. بنابراین، تحلیل گفتمان، چگونگی تبلور و شکل‌گیری معنا و پیام واحدهای زبانی را در ارتباط با عوامل درون‌زبانی (زمینه، متن و واحدهای زبانی) و عوامل بیرون‌زبانی (زمینه اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، ارتباطی و موقعیتی) بررسی می‌کند (یحیایی‌ایله‌ای، ۱۳۸۶). به‌طور کلی، بحث درباره گفتمان را از دو بعد می‌توان سامان داد، بسط رویه‌ها و روش‌های معمول در زبان‌شناسی و کاربرد آنها در سطح متن و رابطه بین اطلاعات زبانی و غیرزبانی مانند رابطه زبان، فرهنگ و اجتماع (بهرام‌پور، ۱۳۷۹، ص ۳). به عبارت دیگر، در بعد اول، اطلاعات زبانی مدنظر است اما در بعد دوم، اطلاعات غیرزبانی مانند فرهنگ و محیط و اجتماع نیز که خارج از حیطه زبان‌شناسی است مدنظر قرار می‌گیرد.

1. text analysis

2. Laswell

3. Reid

4. Harolds

5. context of situation

یول^۱ و براون^۲ معتقدند تحلیل گفتمان، تجزیه و تحلیل زبان در کاربرد آن است، به این ترتیب، نمی‌تواند منحصر به توصیف صورت‌های زبانی مستقل از اهداف و کارکردهایی باشد که این صورت‌ها برای پرداختن به آنها در امور انسانی به وجود آمده‌اند (به نقل از فرکلاف^۳، ترجمه شایسته‌پیران، نبوی و مهاجر، ۱۳۷۹، ص ۱۱). از منظری ساده‌تر، گفتمان مجموعه‌ای از گزاره‌هایی است که یک مفهوم کلی را دربر می‌گیرد. در تحلیل گفتمان، مجموعه شرایط اجتماعی، زمینه وقوع متن یا نوشتار، گفتار، ارتباطات غیرکلامی و رابطه ساختار و واژه‌ها، در گزاره‌ای کلی نگریسته می‌شود. واژه‌ها هر کدام به تنهایی مفهومی خاص خود را دارند اما در شرایط وقوع و در اذهان گوناگون معانی متفاوتی می‌یابند. برای مثال، معنای سعادت برای یک انسان دیندار متفاوت از این معنا برای یک انسان غیردیندار است. شیفرین^۴ نیز با تکیه بر گستره متنی، معتقد است تحلیل گفتمان می‌کوشد نظام و آرایش متنی عناصر زبانی را مطالعه کند، بنابراین، واحدهای زبانی نظیر مکالمات یا متون نوشتاری را بررسی می‌کند (به نقل از سلطانی، ۱۳۸۴، ص ۵۱). بر این اساس، تحلیل گفتمان با کاربرد زبان در زمینه‌های اجتماعی، بویژه با تعاملات یا مکالمات میان گویندگان سروکار دارد. تحلیل گفتمان، به همت متفکرانی چون میشل فوکو^۵ از زبان‌شناسی، وارد مطالعات فرهنگی و مباحث اجتماعی و سیاسی شد و شکل انتقادی به خود گرفت. گفتمان، امروزه بیانگر ویژگی‌های تاریخی چیزهای گفته شده و چیزهایی است که ناگفته باقی می‌ماند. گفتمان علاوه بر چیزهایی که می‌تواند گفته شود یا درباره آن فکر شود، درباره این نیز هست که چه کسی، در چه زمانی و با چه آمریتی می‌تواند صحبت کند. گفتمان‌ها مجسم‌کننده معنا و ارتباط اجتماعی و شکل‌دهنده ذهنیت و تعاملات سیاسی یا همان قدرت هستند. در نظر فوکو، گفتمان‌ها درباره موضوعات صحبت نمی‌کنند؛ هویت موضوعات را تعیین نمی‌کنند؛ بلکه خود سازنده موضوعات هستند و البته در فرایند این سازندگی، مداخله خود را پنهان می‌کنند. (هادی، ۱۳۸۴، ص ۳۷). وان دایک می‌گوید این فرایند بازتولید

1. Yaool

2. Brown

3. Fairclough

4. Shifferin

5. Fucco

احتمالاً وجوه مختلف گفتمان هژمونیک، مانند شیوه‌های کم‌وبیش آشکار یا مستقیم حمایت، اعمال، بازنمایی، مشروعیت‌بخشی، نفی و تعدیل سلطه را شامل می‌شود. تحلیل‌گر گفتمان می‌کوشد نشان دهد ساختارها و راهبردها یا دیگر خصوصیات نوشتار، گفتار یا رویدادهای ارتباطی چه نقشی در این شیوه‌های بازتولید ایفا می‌کنند (وان دایک، ترجمه حسن‌زاده، ۱۳۷۸، ص ۲۴).

پیش‌فرض‌های مربوط به تحلیل گفتمان که برابندی از قواعد تحلیل متن، هرمنوتیک، نشانه‌شناسی، مکتب انتقادی، روان‌کاوی مدرن و بویژه دیدگاه فوکو است، می‌تواند مهم‌ترین عناصر جهت‌دهنده شیوه تحلیل گفتمان، راهبردهای مربوط به تحلیل مزبور و چگونگی شکل‌گیری این تحلیل در رابطه با مسائل مختلف متن و فرامتن باشد. این مفروض‌ها عبارتند از:

۱. متن یا گفتار واحد از سوی انسان‌های مختلف، متفاوت نگریسته می‌شود. یعنی انسان‌های مختلف از متن واحد، برداشت یکسان و واحدی ندارند. دالی متفاوت می‌تواند برای اشاره به مدلولی به ظاهر یکسان استفاده شود.

۲. متن را باید به عنوان یک کل معنادار نگریست و این معنا لزوماً در خود متن نیست.

۳. هیچ متن خنثی یا بی‌طرفی وجود ندارد، متن‌ها بار ایدئولوژیک دارند.

۴. در هر گفتمانی حقیقت نهفته است اما هیچ گفتمانی دارای تمام حقیقت نیست.

۵. نحو^۱ متن نیز معنادار است، چون نحو دارای معانی اجتماعی و ایدئولوژیک است و این معانی در جای خود به عواملی مانند رمزها، بافت‌ها و تاریخ که دال‌ها را می‌سازند، وابسته‌اند.

۶. معنا همان قدر که از متن ناشی می‌شود، از بافت یا زمینه اجتماعی و فرهنگی^۲ نیز تأثیر می‌پذیرد. معنا و پیام یک متن در بین نوشته‌های آن متن قرار دارد.

۷. هر متنی در شرایط و موقعیت خاصی تولید می‌شود؛ از این‌رو، رنگ خالق خود را همیشه به خود دارد.

۸. هر متنی به یک منبع قدرت یا اقتدار (نه فقط سیاسی) مرتبط است (بیگدلی، ۱۳۸۶).

1. syntax

2. social and cultural context

با توجه به توضیحات ارائه شده می‌توان گفت بهترین شیوه برای تحلیل متن و مسائل مرتبط با فرامتن که می‌تواند بسیاری از عوامل سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و دینی را دربر گیرد و منعکس‌کننده معنای واقعی و کامل^۱ باشد، تحلیل گفتمان است که در این مقاله نیز همین روش برای کشف معنای نهفته در گفتمان‌های حاکم بر دو روزنامه مزبور در زمینه انتخابات مجلس هشتم که از حساسیت مهمی در شرایط کنونی برخوردار است، مورد استفاده قرار گرفته است.

شیوه پیشنهادی تحلیل گفتمان

با توجه به اینکه مطالعات و بحث‌های بی‌شماری در زمینه تحلیل گفتمان صورت گرفته است، هنوز یک شیوه اجرایی روشن از چگونگی این تحلیل که بتواند به‌مثابه یک قالب و چارچوب مشخص مورد استفاده قرار گیرد، به‌طور کامل ارائه نشده است. در مقاله حاضر تلاش شده است با تکیه بر مطالعات مرتبط با گفتمان، شیوه خاصی از این تحلیل، به عنوان شیوه پیشنهادی عملی ارائه شود.

این شیوه بر دو پایه تحلیل لایه‌های «سطح» و «عمق» در چهار بعد «سطح سطح»، «عمق سطح» «سطح عمق» و «عمق عمق» استوار است. در «سطح سطح» یا فوقانی‌ترین لایه متن، ساختار بیرونی و شکل بیان یا نمود گفتمان را می‌توان جستجو کرد. «عمق سطح» عمیق‌ترین لایه سطحی متن است و ساختار درونی یا «محتوای بیان» را دربر دارد. در «سطح عمق» یعنی فوقانی‌ترین سطح از عمق متن، محتوای مشخص متن قرار دارد. انتخاب حوادث داستانی یا خبری یا موضوعات مطرح شده در متن و دلیل این انتخاب در این لایه از متن واقع شده است. در آخرین یا عمیق‌ترین لایه یک متن، ساختارهای کلان واقع شده‌اند. محتوای گفتمان، نقش و کارکرد اجتماعی متن و نقش آن در فرهنگ و دانش اجتماعی- فرهنگی مخاطب و سرانجام ساختارهای فرهنگی، اجتماعی و حتی تاریخی، دربرگیرنده متن از جمله ساختارهای کلانی هستند که شکل‌دهنده این عمیق‌ترین لایه متن یعنی «عمق عمق» محسوب می‌شوند (میرفخرائی، ۱۳۸۳، ص ۲۵).

سه مرحله «سطح سطح» و «عمق سطح» و «سطح عمق» به شکل سه محور اساسی

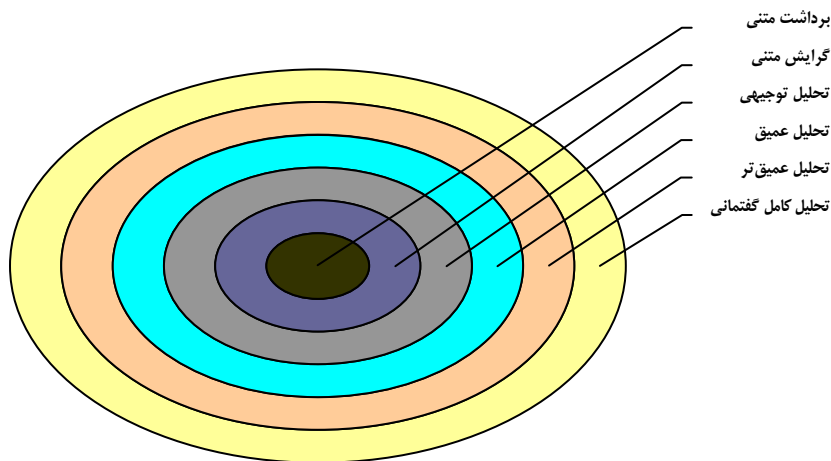
1. comprehensive meaning

زیر مطرح شده‌اند: ۱. برداشت از اصل متن ۲. جهت‌گیری و گرایش متن ۳. تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن (بشیر، ۱۳۸۵). به عبارت دیگر، متن به عنوان یکی از بخش‌های اصلی تحلیل باید مورد توجه و مطالعه جدی قرار گیرد. در مرحله بعد، جهت‌گیری‌ها و گرایش‌های متن به شکل جزئی و کلی و با توجه به لایه‌های سطحی و عمیق متن در سطوح مختلف مورد توجه، مطالعه و ارزیابی قرار می‌گیرد. مرحله «عمق عمق» در این شیوه تحلیل پیشنهادی شامل دو مرحله است: مرحله عمیق و مرحله عمیق‌تر که اولی برای مرحله به نسبت کلان عمق عمق و دومی برای مرحله کاملاً کلان متکی بر ساختارها و اطلاعات مرتبط فرهنگی، سیاسی، اجتماعی، دینی و تاریخی خواهد بود (میرفخرایی، ۱۳۸۳، ص ۱۴).

مجموع پنج مرحله مزبور که در نهایت با یک نگاه فرامتنی و با استفاده از اطلاعات مرتبط سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، دینی صورت می‌گیرد تشکیل‌دهنده تحلیل گفتمانی مورد نظر خواهد بود (شکل ۱).

شکل ۱- مراحل پیشنهادی تحلیل گفتمان

با چنین شیوه‌ای می‌توان اطمینان یافت که با هر مرحله از شیوه پیشنهادی، بخشی از معنا در حلقه‌های مختلف روشن شود و در نهایت در مرحله پایانی تحلیل گفتمان حلقه‌های معنایی مزبور معنای کامل را البته بر پایه برداشت‌ها و قرائت خواننده، ارائه

دهد. در تحلیل محتوا که به‌طور معمول برای یافتن روابط (یا همبستگی‌ها) میان این یا آن ویژگی (اغلب محتوا و گاه سبک) پیام، فرستنده، سخنگو یا خوانندگان انجام می‌گیرد، به‌طور عمده به داده‌های آشکار، قابل مشاهده و محاسبه‌پذیری چون واژه‌ها، عبارات و جمله‌ها توجه می‌شود، اما در شیوه مورد استفاده در این پژوهش، یعنی تحلیل گفتمان، به جای شمارش کمی و مقادیر آماری، با معناشناسی کاربردی متن سروکار داریم (وان دایک، ترجمه حسن‌زاده، ۱۳۷۸).

متغیرها

مرحله دوم انتخابات مجلس هشتم

دور نخست انتخابات مجلس هشتم، مانند انتخابات ریاست‌جمهوری نهم، با اقبال مردم به دیدگاه‌های اصول‌گرایان مواجه شد. اما به نظر می‌رسد اصول‌گرایان، در دور دوم انتخابات مجلس هشتم، با عنایت به باخت رقیب سنتی خود یعنی اصلاح‌طلبان، نوعی رقابت‌های درون‌طیفی را نیز رقم زدند. بنابراین، هرکدام از روزنامه‌های کیهان و جمهوری اسلامی، به نمایندگی از طیف یا گروه‌هایی، به تبیین دیدگاه و مواضع خود پرداختند.

روزنامه کیهان

در این تحقیق، یادداشت‌های روز روزنامه کیهان، به عنوان یکی از تأثیرگذارترین روزنامه‌ها در میان اصول‌گرایان و تبیین‌کننده مواضع و نیز پشتیبان جبهه متحد اصول‌گرایان در دور دوم انتخابات مجلس هشتم بررسی شده است.

روزنامه جمهوری اسلامی

همچنین سرمقاله‌های روزنامه جمهوری اسلامی به عنوان روزنامه حامی طیف سنتی‌تر اصول‌گرایان و نیروهای مبارز و انقلابی صدر انقلاب بررسی و تحلیل شده است.

اصول‌گرایان

جریان حاکم و پیروز انتخابات مجلس هشتم که طیف وسیعی از گروه‌ها و مواضع سیاسی را تشکیل می‌دهند و در عین برخورداری از نقاط اشتراک فراوان، دارای اختلاف سلیقه‌هایی هم هستند.

اصلاح‌طلبان

در این تحقیق، طیف اصلاح‌طلبان به عنوان جریان رقیب اصول‌گرایان در نظر گرفته شده است که عدم موفقیت آنان در دور نخست انتخابات، فرصت را برای بروز و ظهور جزئی اختلافات درونی برخی از گروه‌های وابسته به طیف اصول‌گرا فراهم آورد و با خالی شدن عرصه از حضور رقیب، برخی جهت‌گیری‌های درون‌سیستمی در این طیف نمایان‌تر شد.

با توجه به مراحل شیوه پیشنهادی، سرمقاله‌ها و یادداشت‌های روز دو روزنامه مزبور در زمان تعیین شده مورد مطالعه و تحلیل گفتمانی قرار گرفت.

الف) تحلیل گفتمان یادداشت‌ها و سرمقاله‌های روزنامه‌های جمهوری اسلامی و کیهان بر پایه سه مرحله اول تا سوم

جمع‌بندی سه مرحله اول تحلیل گفتمان دو روزنامه مزبور برای «سطح سطح» (برداشت از اصل متن)، «سطح عمق» (جهت‌گیری و گرایش متن) و «عمق سطح» (تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن) در قالب ۱۵ محور برای روزنامه جمهوری اسلامی و ۱۷ محور برای روزنامه کیهان به ترتیب در جدول‌های شماره ۱ و ۲ نشان داده شده است.

جدول ۱- جمع‌بندی سه مرحله اول تحلیل گفتمان روزنامه جمهوری اسلامی در زمان تعیین شده

ردیف	برداشت از اصل متن	جهت‌گیری و گرایش متن	تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن
۱	مجلس پس از مشروطیت به برکت وجود افرادی مانند آیت‌... مدرس مرکز قانونگذاری واقعی بود ... در دوران نهضت ملی به برکت حضور آیت‌... کاشانی مجلس به نفع مصالح کشور عمل کرد.	تئوریزه‌کردن ویژگی‌های نمایندگان مجلس و کارکردهای آن با اشارات تاریخی	حضور روحانیت آگاه و شجاع در مجلس موجب استقلال قوه مقننه و به نفع مصالح کشور است.
۲	با ظهور رضاخان، مجلس به خانه بیگانگان تبدیل شد ... با جایگزینی استعمار امریکا با انگلیس در ایران (دوره پهلوی دوم)، تأثیرگذاری مردم بر انتخاب نمایندگان از بین رفت.	استبداد و استعمار مخالف حضور مردم در تصمیم‌گیری‌های کشور هستند.	هرگونه استبداد و قدرت‌خواهی می‌تواند تأثیرگذاری مردم بر انتخابات را از بین ببرد.
۳	وابستگی مجلس و دولت به بیگانگان سبب اقبال عمومی به نهضت امام خمینی (ره) شد.	یکی از علل اقبال عمومی به نهضت امام، استقلال و وابسته نبودن این نهضت است.	مردم با مجلس و دولتی که آبخشور فکری آن در خارج از کشور باشد، مخالفت می‌کنند.
۴	اسلامی بودن مجلس نقش مهمی در حفظ استقلال آن ایفا کرده است.	پایبندی به اسلام، حافظ و تأمین‌کننده استقلال است.	استقلال مجلس در گرو اسلامی بودن آن است.
۵	یکی از نقاط مثبت و قوت مجلس پس از انقلاب این بوده که هیچ‌گاه تعطیل یا منحل نشده است.	استمرار و تداوم مجلس در هر شرایط، نشان‌دهنده رویکرد مردمی حکومت است.	جمهوری اسلامی نظامی است که هیچ‌گاه نقش مردم را نادیده نگرفته است.
۶	استقلال مجلس به‌خصوص در دهه اول بعد از انقلاب جایگاه آن را در نظام تقویت کرد.	تأکید بر مستقل بودن مجلس پس از انقلاب اسلامی	مجالس دهه اول انقلاب (دوران امام خمینی) از نظر حفظ استقلال باید الگوی مجالس بعدی باشند.
۷	برخی عوامل داخلی بر چگونگی شکل‌گیری آرای مردم اثر گذاشته و مجلس را دچار ضعف کرده‌اند.	منحرف ساختن روند منطقی شکل‌گیری آرای مردم به‌دست عوامل داخلی	تأثیرگذاری برخی عوامل داخلی بر شکل‌گیری رأی مردم باعث تضعیف مجلس و کاهش استقلال آن شده است.
۸	اینکه برگزارکنندگان انتخابات گاهی بازندگان آن می‌شوند، نقطه مثبت نظام است ... جابه‌جایی قدرت در نظام جمهوری اسلامی، مسالمت‌آمیز و بدون مشکل انجام می‌شود.	دموکراسی واقعی در ایران برقرار است.	جابه‌جایی سالم قدرت در ایران نشان‌دهنده سلامت نظام است.

ادامه جدول ۱

ردیف	برداشت از اصل متن	جهت‌گیری و گرایش متن	تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن
۹	از ویژگی‌های جمهوری اسلامی، پرهیز از تبلیغات ناسالم و تکیه بر صداقت در معرفی نامزدهاست.	تأکید بر سلامت تبلیغات در انتخابات مجلس هشتم	دفاع از قانون جدید انتخابات
۱۰	تبلیغات بر اغلب مردم تأثیرگذار است.	تبیین نقش تبلیغات در تصمیم‌گیری مردم در انتخابات	اکثر مردم تحت تأثیر تبلیغات انتخابات بوده‌اند.
۱۱	در انتخابات، احزاب و گروه‌ها به جای انتخاب‌کنندگان نقش ایفا می‌کنند ... دخالت و نفوذ احزاب، گروه‌ها و جناح‌ها، استقلال قوا را خدشه‌دار می‌کند. نفوذ کنونی احزاب و تأثیرگذاری عوامل غیرعادی دیگر در جهت‌دادن به آرای مردم در انتخابات به زیان کشور تمام می‌شود. احزاب باید در چارچوب قانون عمل کنند.	تبیین نقش گروه‌ها و جناح‌های سیاسی در شکل‌دادن به افکار عمومی در انتخابات و خدشه‌دار کردن استقلال قوا و منافع کشور	وجود احزاب و جناح‌بندی‌های سیاسی برخلاف استقلال کشور است و می‌تواند تصمیمات مردم را منحرف سازد.
۱۲	حضور مردم در انتخابات به معنای حمایت آنان از انقلاب و نظام است. مشارکت ۶۰ درصدی مردم در مرحله نخست انتخابات، نشانه پیوند آنان با نظام است.	بیان رابطه مشروعیت نظام و میزان حضور مردم	مشروعیت نظام، تابعی از میزان حضور مردم در انتخابات است.
۱۳	حضور مردم تهران در این انتخابات کم بود ... آرای نمایندگان منتخب در مرحله اول انتخابات کم بود ... تغییر قانون انتخابات باعث راه‌یافتن داوطلبان با رأی کم به مجلس شد.	تأکید بر مشارکت شهروندان تهرانی در انتخابات و تسهیل انتخاب نمایندگان مرحله اول در پایتخت از طریق قانون جدید انتخابات	قانون جدید انتخابات مفهوم اکثریت را مخدوش کرده است.
۱۴	در صورت استقلال نداشتن مجلس در دهه چهارم انقلاب، مجلس در برابر استبداد و استعمار ناکارآمد می‌شود.	تأکید بر لزوم استقلال مجلس از دولت	احتمال از بین رفتن استقلال مجلس وجود دارد که مخدوش‌کننده استقلال کشور است.
۱۵	داوطلبان نمایندگی مجلس باید عاری از خرده‌فرهنگ‌های ناسازگار با فرهنگ اسلامی و پرهیزکننده از تخطئه رقیبان باشند.	تأکید بر ضرورت انطباق رویکرد داوطلبان نمایندگی مجلس با فرهنگ اسلامی	ضرورت دور شدن داوطلبان نمایندگی دور دوم مجلس از فرهنگ‌های ناسازگار در قالب گروه‌بندی‌ها و احزاب

جدول ۲- جمع‌بندی سه مرحله اول تحلیل گفتمان روزنامه کیهان در زمان تعیین شده

ردیف	برداشت از اصل متن	جهت‌گیری و گرایش متن	تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن
۱	بازیگران عمده صحنه سیاست ایران در سال ۸۷ همان بازیگران سال ۸۶ خواهند بود ... در دور دوم انتخابات نیز ترکیب سیاسی مجلس هشتم تغییر نمی‌کند.	قطعیت ادامه یافتن پیروزی اصول‌گرایان در سال ۸۷	تضمین ترکیب سیاسی مجلس هشتم و بی‌تغییر ماندن آن
۲	اصول‌گرایان مجلس هشتم رئیس آینده آن را فردی همراه با دولت انتخاب خواهند کرد.	ضرورت همراهی دولت و مجلس	مشروعیت مجلس در همراهی با دولت است.
۳	حزب اعتماد ملی نامزد مستقلی برای انتخابات ریاست‌جمهوری معرفی خواهد کرد.	اصلاح‌طلبان، دچار تفرقه هستند.	تعمیق ضرورت ایده نامزد مستقل از طیف‌های مختلف اصلاح‌طلبان
۴	درباره موضع طیف توسعه‌گرا در انتخابات آینده ریاست‌جمهوری دیدگاه روشنی وجود ندارد.	ایجاد توهم در احتمال به‌وجود آمدن تشکیلات جدید سیاسی	ضرورت ایجاد جریان فراتر از اصلاح‌طلب و اصول‌گرا
۵	اصول‌گرایان در صحنه انتخابات ریاست‌جمهوری دهم به اجماع می‌رسند.	ضرورت اجماع اصول‌گرایان برای پیروزی در انتخابات	تصمیمات آینده مجلس در دست اصول‌گرایان خواهد بود.
۶	با وجود تبلیغات درباره گرانی و تورم مردم باز هم اصول‌گرایان را برمی‌گزینند ... فعالان دولت و مجلس پیشین تبلیغات منفی علیه اصول‌گرایان را بر گرانی متمرکز کرده بودند اما موفق نشدند.	مردم میان اصول‌گرایی و مشکلات زندگی تفکیک قائلند.	تبلیغات همیشه نمی‌تواند به یک شکل عمل کند.
۷	اصول‌گرایان باید به جبهه‌های متحد و دائمی برای پیگیری مطالبات عدالت‌خواهانه انقلاب تبدیل شوند.	اتحاد اصول‌گرایان برای پیگیری مطالبات عدالت‌خواهانه انقلاب ضرورت دارد.	ضرورت جلوگیری از تشتت و تفرقه اصول‌گرایان به‌عنوان راهبردی برای تحقق عدالت
۸	بار اصلی انقلاب را توده‌های محروم و مستضعف به دوش کشیده‌اند.	تأکید بر حضور قشر محروم و مستضعف در عرصه‌های انقلابی	در دیدگاه اصول‌گرایان، محرومان و مستضعفان در اولویت هستند.
۹	توده‌های مردم و مسئولان اصول‌گرا باید با هم همبسته و منسجم باشند.	تأکید بر ضرورت همبستگی مردم و اصول‌گرایان برای مقابله با غرب، مفسدان اقتصادی به‌عنوان دشمنان ملت	ضرورت به‌کارگیری مردم در مقابله با دشمنان

ادامه جدول ۲

ردیف	برداشت از اصل متن	جهت‌گیری و گرایش متن	تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن
۱۰	حضور مردم در مرحله دوم انتخابات پرشکوه خواهد بود. برای مقابله با تهدیدها و تحریم‌های دشمن نیاز به مجلسی مقتدر داریم که اقتدار خود را از حضور پرشور و با قدرت مردم پای صندوق‌های رأی کسب کرده باشد.	لزوم حضور پرشور مردم در انتخابات برای مقابله با تهدیدهای دشمن	مجلس قدرتمند از طریق مشارکت اکثریت مردم در انتخابات به‌وجود می‌آید.
۱۱	بهترین تدبیر برای حضور حداکثری مردم پای صندوق‌های رأی، آن است که احزاب و گروه‌های سیاسی به جای تخریب چهره‌های رقیب، خود را به اثبات رسانند.	تأکید بر رعایت اخلاق انتخاباتی	پرهیز از تخریب چهره رقیب
۱۲	کاهش نرخ تورم و بیکاری، ایجاد اشتغال برای جوانان، حل مشکل مسکن، محرومیت‌زدایی و بسط عدالت اجتماعی و فراگیر باید از مهم‌ترین اولویت‌های کاری مجلس هشتم به‌شمار رود ... اصول‌گرایان برای حل مشکلات مردم برنامه جامع دارند ... مهم‌ترین عاملی که می‌تواند نظام مردم‌سالار ما را که متکی بر آرای مردم و حضور آنان در صحنه است، دچار چالش کند، نارضایتی مردم است ... مهم‌ترین اولویت کاری مجلس اصول‌گرای هشتم باید مبارزه با غول گرانی و بیکاری و حل مشکل مسکن مردم باشد ... مردم دوست دارند شیرینی عدالت در معیشت خود را در آینده‌های نه‌چندان دور بچشند.	مشکلات معیشتی مردم اساسی‌ترین مشکلات کشور است.	اصول‌گرایان، برنامه جامعی برای حل مشکلات معیشتی مردم دارند.
۱۳	ترکیب نهایی مجلس هشتم مانند مجلس هفتم اصول‌گراست.	زمینه‌سازی تبلیغاتی برای پیروزی اصول‌گرایان در انتخابات مجلس هشتم	مردم به اصول‌گرایان رأی خواهند داد.
۱۴	مردم در دور اول انتخابات با رأی به اصول‌گرایان ثابت کردند که هنوز به گفتمان خدمت صادقانه بر پایه ارزش‌های اسلام و انقلاب، اعتقاد دارند.	رأی مردم به اصول‌گرایان نشانه پایبندی آنان به ارزش‌های اسلام و انقلاب است.	اصول‌گرایان به ارزش‌های اسلام و انقلاب پایبند هستند.
۱۵	حضور باشکوه مردم در انتخابات، رسانه‌های بیگانه را نیز وادار به اعتراف کرد.	واقعیت قوی می‌تواند تبلیغات بیگانگان را تغییر دهد.	حضور قدرتمند مردم باعث شکست دشمنان می‌شود.

ادامه جدول ۲

ردیف	برداشت از اصل متن	جهت‌گیری و گرایش متن	تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن
۱۶	این انقلاب مرهون مجاهدت‌های امام راحل (ره) و خون هزاران شهید بوده و بهای آن سنگین است. به همین دلیل هر ایرانی وظیفه خود می‌داند که در این برهه از زمان با رأی خود باعث اقتدار نظام شود.	شرکت نکردن در انتخابات به معنی روی برگرداندن از انقلاب و زیرپا نهادن خون شهداست.	راه امام و حرمت خون شهدا در خطر است.
۱۷	دور دوم انتخابات مجلس بیش از هر چیز از این جهت مهم است که می‌تواند اتفاق مهم ۲۴ اسفند را کامل و پیام آن را هرچه صریح‌تر کند ... مردم ایران در آن روز نشان دادند به‌خوبی آموخته‌اند که چگونه در اوج امیدواری دشمنان را ناامید کنند ... فردا (ششم اردیبهشت) روزی است که باید تصویری را که در ۲۴ اسفند درباره ماهیت نظام سیاسی ایران و الگوهای حاکم بر انتخاب مردم آن در ذهن جهانیان نقش بست، کامل کرد.	تیین ضرورت تکمیل اقدام مردم در انتخاب اصول‌گرایان برای ناامید کردن دشمنان	مردم در دور دوم به اصول‌گرایان رأی می‌دهند.

ب) تحلیل گفتمان یادداشت‌ها و سرمقاله‌های روزنامه‌های جمهوری اسلامی و کیهان بر پایه دو مرحله چهارم و پنجم

این مرحله، شامل تحلیل «عمق عمق» در دو سطح «عمیق» و «عمیق‌تر» خواهد بود (جدول ۳). محورهای اساسی تحلیل مربوط به سطح «عمیق» را نشان می‌دهد. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، محورهای عمیق به‌دست آمده از سومین مرحله تحلیل گفتمانی (تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن) در یک کلیت فراتر از مرحله توجیهی مورد استنباط قرار گرفته و تحت عناوین کلی‌تری تدوین شده است.

**جدول ۳- جمع‌بندی دو مرحله چهارم و پنجم (مرحله عمیق) تحلیل گفتمان
روزنامه‌های جمهوری اسلامی و کیهان در زمان تعیین شده**

روزنامه جمهوری اسلامی (محورهای عمیق)	روزنامه کیهان (محورهای عمیق)
۱. زمینه‌سازی برای موفقیت انتخابات	۱. عوامل مشروعیت و قدرت مجلس
ضرورت حضور روحانیت آگاه	مشروعیت مجلس در همراهی با دولت است
مشروعیت نظام مرهون حضور مردم	مشارکت اکثریت مردم تعیین‌کننده مجلس قدرتمند است
نیروهای صدر انقلاب، انقلابی‌ترند.	۲. طرح جریان فراگیر
مردمی بودن نظام	طرح ضرورت جریان جدید فراگیر
سالم بودن نظام به دلیل جابه‌جایی قدرت	تأثیر متغیر تبلیغات
مخالفت مردم با افکار بیگانه	۳. بحث‌های تکمیلی ضد اصلاح‌طلبان
۲. قانون جدید انتخابات	به‌کارگیری مردم در مقابله با دشمنان
حمایت از قانون جدید انتخابات	ضرورت حضور مردم برای شکست دشمنان
مخدوش شدن مفهوم اکثریت در قانون جدید	وجود مفسدان اقتصادی در حاکمیت
۳. اصول‌گرایان	۴. اصول‌گرایان
اصول‌گرایان تنها گروه همسو با خواسته‌های مردم	مجلس هشتم در دست اصول‌گرایان
۴. استقلال مجلس	وحدت اصول‌گرایان، راهبرد اساسی
اسلامی بودن تأمین‌کننده استقلال مجلس	اولویت محرومان در دیدگاه اصول‌گرایان
مستقل نبودن مجلس مخدوش‌کننده استقلال کشور	اصول‌گرایان دارای برنامه جامع حل مشکلات معیشتی مردم (توانمندی اصول‌گرایان برای حل مشکلات جامعه)
تحزب بر خلاف استقلال کشور است.	۳. بحث‌های تکمیلی ضد اصلاح‌طلبان
مجالس دوران امام، الگویی برای مجالس بعدی	پیش‌بینی پیروزی اصول‌گرایان در انتخابات بعدی
۵. ضرورت تضعیف نکردن مجلس	خطرسازی در صورت شکست اصول‌گرایان
ضرورت دوری از گروه‌بندی‌ها و تحزب	تغییر نیافتن ترکیب مجلس
به‌طور قانونی عمل نکردن	× × ×
تأثیر تبلیغات بر انتخابات	
تضعیف مجلس با دخالت در آرای مردم	
تأثیر منفی قدرت‌طلبی و استبداد بر انتخابات	

ج) تحلیل عمیق‌تر دو روزنامه

بخش عمیق‌تر تحلیل گفتمان هریک از این دو روزنامه نیز به شکل جداگانه مطرح می‌شود.

۱. تحلیل عمیق‌تر گفتمان روزنامه جمهوری اسلامی

تحلیل عمیق‌تر رویکردهای روزنامه جمهوری اسلامی در مدت تعیین شده، به‌طور عمده بر سه پایه اساسی استوار است:

- ۱-۱. تلاش برای موفقیت انتخابات: رویکرد مزبور، بر زمینه‌سازی تبلیغاتی برای موفقیت انتخابات مجلس شورای اسلامی و تأکید بر ضرورت تضعیف نشدن مجلس به عنوان یک راهبرد اساسی برای تثبیت حاکمیت قانون بر کشور استوار است.
- ۲-۱. ضرورت استقلال مجلس: این رویکرد، از سویی بر ضرورت اسلامی بودن مجلس و از سوی دیگر، بر دوری از تحزب و گروه‌گرایی به عنوان عاملی برای مخدوش کردن استقلال کشور تأکید می‌کند. بر همین اساس، مجالس دوران امام خمینی (ره) به عنوان دوران همگرایی و دوری از تحزب، الگویی برای حفظ استقلال مجلس در برابر سایر قوا دانسته شده است.

۲. تحلیل عمیق‌تر گفتمان روزنامه کیهان

تحلیل عمیق‌تر رویکردهای روزنامه کیهان در مدت تعیین شده، به‌طور عمده بر سه پایه اساسی استوار است:

- ۱-۲. تأکید بر مشروعیت و قدرت مجلس: این تأکید بر دو عنصر اساسی «مشروعیت» و «مشارکت مردم» استوار است. مشروعیت مزبور، در همراهی مجلس با دولت و مشارکت و حضور اکثریت مردم در انتخابات نهفته است.
- ۲-۲. تأکید بر وحدت جریان اصول‌گرایی: حفظ و تقویت وحدت همه گروه‌های اصول‌گرا در قالب یک جریان منسجم و مورد عنایت مردم برای دستیابی به آرمان‌های عدالت‌خواهانه انقلاب، باید راهبرد همه این گروه‌ها در انتخابات بعدی باشد؛ ضمن آنکه با عنایت به اوضاع سیاسی کشور، احتمال بروز و ظهور طیفی دیگر (در اینجا توسعه‌گرایان) به عنوان رقیب جریان اصول‌گرایی وجود دارد.
- ۳-۲. تأکید بر صلاحیت اصول‌گرایان: این صلاحیت، از زمینه‌سازی برای پیروزی اصول‌گرایان تا خطرسازی در صورت شکست آنان مورد تأکید قرار گرفته است. در این باره، ضرورت وحدت اصول‌گرایان، اولویت حمایت از محرومان و داشتن برنامه جامع

برای حل مشکلات معیشتی از مواردی است که به عنوان محورهای اساسی توجیه‌کننده حمایت از اصول‌گرایان مطرح شده است.

مطالعه تطبیقی رویکردها

مطالعه تطبیقی گفتمان حاکم بر دو روزنامه مزبور در مدت تعیین شده درباره انتخابات می‌تواند در تبیین دیدگاه‌های آنها، همپوشانی یا افتراق محورهای مطرح شده در گفتمان یاد شده مفید باشد. جدول ۴ بیان‌کننده وضعیت مزبور است.

جدول ۴- مطالعه تطبیقی رویکردهای روزنامه‌های جمهوری اسلامی و کیهان در

مدت زمان تعیین شده

محورها	روزنامه جمهوری اسلامی	روزنامه کیهان
۱	تلاش برای موفقیت انتخابات	تأکید بر مشروعیت و قدرت مجلس
۲	تأکید بر حذف اصلاح‌طلبان	تأکید بر ضرورت حفظ وحدت اصول‌گرایان
۳	ضرورت استقلال مجلس	تأکید بر صلاحیت اصول‌گرایان

جدول ۴ با نگاه از زاویه‌ای دیگر به وضعیت سطح بسیار کلان (تحلیل عمیق‌تر) گفتمان حاکم بر دو روزنامه مزبور را نشان می‌دهد که برای مطالعه تطبیقی مفید به نظر می‌رسد. گفتمان روزنامه جمهوری اسلامی در این مطالعه می‌تواند به عنوان گفتمان «درون‌ساختاری» مجلس معرفی شود؛ در این گفتمان سه عنصر جهت‌دار «موفقیت انتخابات مجلس»، «جلوگیری از موفقیت اصلاح‌طلبان در ورود به مجلس» و «استقلال مجلس» همه بر محور ساختارسازی جدید مجلس مبتنی است. در گفتمان این روزنامه، مجلس موفق، مجلسی است که بر انتخابات قوی مبنی بر تبلیغات صادقانه و بدون تخریب چهره‌ها، حذف مخالفان اصول‌گرایان و استقلال مجلس از گرایش‌های دیگر استوار باشد. این گفتمان بیش از آنکه گفتمان مربوط به انتخابات را به مسائل کلی‌تر جامعه ارتباط دهد، تلاش می‌کند هسته اصلی خود را بر ساختار مجلس موفق متمرکز کند. گفتمان روزنامه کیهان برخلاف روزنامه جمهوری اسلامی، تا اندازه زیادی، «درون‌ساختاری» است. این گفتمان بر سه محور «مشروعیت و قدرت مجلس»، «ضرورت

وحدت گروه‌های اصول‌گرا» و «صلاحیت اصول‌گرایان» استوار است. به این ترتیب، هرچند جهت‌گیری کلی همه محورها به سوی انتخابات مجلس است، به نوعی، نگاه برون‌ساختاری به مجلس، محور گفتمان اصلی قرار داده شده است. این گفتمان، دارای یک هسته مرکزی «صلاحیت داشتن» طیف اصول‌گرا و دو هسته پیرامونی است که بر مشروعیت و قدرت از یک‌سو و ضرورت تقویت انسجام گروه‌های اصول‌گرا از سوی دیگر، متکی هستند. در حقیقت این روزنامه گفتمان خود را بسیار فراتر از انتخابات، بر سیاستگذاری کلی برای آینده کشور در زمینه انتخابات، مشروعیت و قدرت نظام، حرکت به سمت وحدت سیاسی و جلوگیری از هدر رفتن نیروها به دلیل تشتت آرا و تفرقه بنیان نهاده است.

نتیجه‌گیری

یادداشت‌های روز و سرمقاله‌های روزنامه‌های کیهان و جمهوری اسلامی به عنوان دو روزنامه مهم که طیف‌های اصلی درون اصول‌گرایان را نمایندگی می‌کنند، در واقع تبیین‌کننده نگاه و زاویه دید این طیف‌ها تلقی می‌شوند. مدت مورد بررسی این پژوهش که از پایان مرحله نخست انتخابات مجلس هشتم در ۲۴ اسفند ۱۳۸۶ تا زمان برگزاری مرحله دوم این انتخابات در ششم اردیبهشت ۱۳۸۷ را شامل می‌شود، محورهای قابل توجهی برای تحلیل و مقایسه دو دیدگاه حاکم بر این روزنامه‌ها به دست می‌دهد. مدت مورد بررسی، زمانی است که پیروزی اصول‌گرایان در مرحله نخست محرز می‌شود و نامزدهای این طیف، بیشترین تعداد کرسی‌های نمایندگی مجلس را به خود اختصاص می‌دهند. تفاوت این مدت و روزهای منتهی به برگزاری مرحله نخست انتخابات در ۲۴ اسفند ۱۳۸۶ از نظر رقابت طیف‌ها با یکدیگر در این است که پیش از برگزاری مرحله نخست انتخابات، دو طیف عمده اصول‌گرا در قالب فهرست جبهه متحد اصول‌گرایان و ائتلاف فراگیر اصول‌گرایان از یک‌سو و حزب اعتماد ملی و اصلاح‌طلبان از سوی دیگر با یکدیگر رقابت می‌کنند اما در مدت مورد بررسی این نوشتار، پیروزی طیف اول، محرز می‌شود؛ بنابراین، برخی اختلاف دیدگاه‌ها در این طیف بیشتر خود را نشان می‌دهد. فهرست جبهه متحد که کیهان، بخشی از نمایندگی فکری و رسانه‌ای آن را بر عهده دارد، بیشتر متشکل از افرادی است که نگاهی کاملاً مثبت به دولت آقای

احمدی‌نژاد دارند اما در فهرست ائتلاف فراگیر، نام منتقدان اصول‌گرای دولت نیز به چشم می‌خورد. بررسی محورهای مورد نظر روزنامه جمهوری اسلامی در این مدت، گویای این نکته است که این روزنامه با آوردن شواهد و تحلیل‌های تاریخی از قبل و بعد از انقلاب، توصیه می‌کند نامزدهایی به مجلس راه یابند که مبارز و انقلابی صدر انقلاب (بدون اشاره به جناحی خاص) باشند زیرا این افراد، پیوند محکم‌تری با ریشه‌های انقلاب دارند و استقلال قوه مقننه را در برابر استبداد و استعمار حفظ و جابه‌جایی قدرت را در نظام به صورت مسالمت‌آمیز تضمین می‌کنند. همچنین به نظر می‌رسد نویسندگان این روزنامه از آنچه هدایت آرای مردم از سوی احزاب و جناح‌های سیاسی، تأثیرگذاری احزاب و گروه‌های سیاسی بر عملکرد ارکان نظارتی و اجرایی انتخابات و در نتیجه خدشه‌دار شدن استقلال قوا و منافع کشور به نفع منافع گروهی نامیده‌اند، گله‌مندند. ضمن آنکه معتقدند راه یافتن نمایندگان منتخب مرحله اول با رأی کم در تهران به کمک قانون جدید انتخابات به مجلس صورت گرفته و این نکته‌ای نگران‌کننده است که نباید در تحلیل‌های سیاسی کشور از آن غفلت شود. روزنامه کیهان نیز در این مدت بر پیروزی اصول‌گرایان تأکید کرده است و این روند را به انتخابات آینده ریاست‌جمهوری پیوند داده است. نویسندگان این روزنامه معتقدند وفاداری مردم بویژه قشرهای محروم و مستضعف به آرمان‌ها و ارزش‌های انقلاب و نیز امید آنان به حل مشکلاتشان موجب پیروزی اصول‌گرایان شده است. در این برهه، استفاده از ارزش‌ها برای حضور مردم در انتخابات، تبیین ضرورت تکمیل اقدام مردم در انتخاب اصول‌گرایان برای ناامید کردن دشمنان، فشارهای خارجی برای حضور حداقلی مردم در پای صندوق‌های رأی، تلاش امریکا و غرب برای تأثیرگذاری بر انتخابات ریاست‌جمهوری آینده، محورهایی بود که در دستور کار رسانه‌ای این روزنامه قرار داشت.

منابع

امامی، حسین. (۱۳۸۶). تحلیل گفتمان، بازیابی از:

<http://www.aftab.ir/articles/social/communications>

بابایی، محمد. (۱۳۸۶). رفتارشناسی احزاب و گروه‌های سیاسی در قبال انتخابات هشتمین دوره مجلس شورای اسلامی. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

بشیر، حسن. (۱۳۸۵). تحلیل گفتمان: دریچه‌ای برای کشف ناگفته‌ها. تهران: مرکز تحقیقات دانشگاه امام صادق (ع).
بهرام‌پور، شعبانعلی. (۱۳۷۹). تحلیل انتقادی گفتمان. تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها.

بیگدلی، سایه. (۱۳۸۶). پیش‌فرض‌ها و اهداف تحلیل گفتمان، بازیابی از:
<http://www.ertebatat.org/bigdeli/archives/2007/01>

رید، بلیک و هارولدس، ادوین. (۱۳۷۸). طبقه‌بندی مفاهیم در ارتباطات (ترجمه مسعود اوحدی). تهران: سروش.

سلطانی، علی‌اصغر. (۱۳۸۴). قدرت گفتمان و زبان. تهران: نی.
فرکلاف، نورمن. (۱۳۷۹). تحلیل انتقادی گفتمان (ترجمه فاطمه شایسته‌پیران؛ محمد نبوی و مهران مهاجر). تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها.
فیسک، جان. (۱۳۸۶). درآمدی بر مطالعات ارتباطی (ترجمه مهدی غبرایی). تهران: دفتر مطالعات و توسعه رسانه‌ها.

میرفخرائی، تزا. (۱۳۸۳). فرایند تحلیل گفتمان. تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها.

وان دایک، تئون. ای. (۱۳۷۸). تحلیل گفتمان: پرورش و کاربست آن در ساختار خبر (ترجمه محمدرضا حسن‌زاده). تهران: پژوهش معاونت سیاسی صداوسیما جمهوری اسلامی.

هادی، محمد. (۱۳۸۴). تحلیل انتقادی گفتمان. روزنامه شرق، ۸/۱۱/۸.
یحیایی‌ایله‌ای، احمد. (۱۳۸۵). تحلیل گفتمان چیست؟ بازیابی از:
<http://yahyae.com/1/archives/2006/06/post-19.htm>

یحیایی‌ایله‌ای، احمد. (۱۳۸۶). دیدگاه‌های میشل فوکو درباره گفتمان، بازیابی از:
<http://yahyae.com/1/archives/2006/05/post-13.htm>

Berlo, David. (1990). **The Process of Communication**. Michigan state university, New York: Rinehart and Winston.

Malinowsky. (1957). **Carol Garden and Their Magics**. London.